

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XXIII

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2015

KAAM YAYINLARI
OLBA
XXIII

© 2015 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 14641

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734

Fax: 00.90.324.361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed by

Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar-İstanbul

Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99

Sertifika No: 29487

Dağıtım / Distribution

Zero Prod. Ltd.

Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09

info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XXIII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XXIII

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Marion MEYER
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY
Prof. Dr. İ. Hakan MERT
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN

MERSİN
2015

*Vefat Eden Meslektaşlarımızı
Saygı ile Anıyoruz...*

Prof. Dr. Halet ÇAMBEL

Prof. Dr. Klaus SCHMIDT

Prof. Dr. Sencer şAHİN

Prof. Dr. Kutlu EMRE

İçindekiler/Contents

Halil Tekin

Yukarı Mezopotamya'nın İlk Boyalı Çanak-Çömlekleri: Hassuna, Samarra ve Halaf: Yeni Yorumlar ve Yaklaşımlar. Bölüm 1: Hassuna ve Samarra (The First Painted Potteries of the Upper Mesopotamia: Hassuna, Samarra and Halaf. New Interpretations and Approaches. Volume 1: Hassuna and Samarra) 1

A. Tuba Ökse

Diyarbakır Kentinin En Eski Yerleşimi: İçkale'deki Amida Höyük (The Earliest Settlement of the City of Diyarbakır: Amida Höyük at İçkale) 59

Cengiz Çetin

Isparta Müzesi'ne Ait Bir Grup Tunç Silah Hakkında Değerlendirme (A Research on a Group of Bronze Weapons in the Museum of Isparta) 111

Sabri Arıcı

Phokaia'daki Palmiye Sütun Başlığı ve Kökeni (Das Palmenkapitell in Phokaia und seine Herkunft) 153

Sevgi Sarıkaya

Daskyleion Dynastes'lik Sisteminde Artabazos'un Rolü (Artabazos's Role in the Dascylium Dynastic Systems) 175

Hatice Körsulu

Nagidos Kazısından Ele Geçen Klasik ve Hellenistik Dönem Kandilleri: Attika ve Yerel Üretimler (Klassische und Hellenistische Lampen von Nagidos: Attika und der lokalen Produktion) 199

Turgay Yaşar Yedidağ

Dorylaion Kalıp Yapımı Kaseleri (Dorylaion Mold Made Bowls) 235

Hüseyin Metin – B. Ayça Polat Becks

Burdur Müzesi Metal Kandilleri (Metal Lamps in the Burdur Museum) 273

Erdoğan Aslan <i>Kekova Adası 2012-2013 Yılı Sualtı Araştırmalarında Bulunan Amphoraların Tipolojik Değerlendirmesi</i> (<i>Typological Assessment of the Amphorae Found in the 2012-2013 Kekova Island Underwater Survey</i>)	321
Murat Çekilmez <i>Hyllarima'dan Bir Grup Figürin</i> (<i>A Group of Figurines from Hyllarima</i>)	371
Hüseyin Uzunoglu <i>Bursa Müzesi'nden Ölü Ziyafeti Sahneli Yeni Mezar Stelleri</i> (<i>New Funerary Inscriptions with 'Totenmahleliefs' from the Museum of Bursa</i>)	397
Aytekin Büyükközer <i>Isauria Bölgesi'nden Bir Kaya Anıtı: Basamaklı Sunak mı? Mezar mı?</i> (<i>A Rock Monument from the Isauria Region: Is it a Stepped Altar or a Grave?</i>)	417
Fahriye Bayram <i>Hahuli Triptiği ve Martha-Maria Alania</i> (<i>The Triptych of Hahuli and Martha-Maria Alania</i>)	447
Ayşe Aydın <i>İzmir Arkeoloji Müzesi İle Tarih ve Sanat Müzesi'nde Bulunan Ampullalar</i> (<i>Ampullae Finds in the İzmir Archaeology and in the History and Art Museums</i>)	487
Şener Yıldırım <i>Side Müzesi'nden Bir Geç Antik Çağ Çeşmesi</i> (<i>A Late Antique Fountain from the Museum of Side</i>)	515
Stephan Westphalen <i>Die Kirche von Işıkkale</i> (<i>Işıkkale Kilisesi</i>)	535
Eberhard Zangger – Serdal Mutlu <i>Troia'daki Yapay Limanlar ve Su Mühendisliği:</i> <i>Bir Jeo-Arkeolojik Çalışma Hipotezi</i> (<i>Artificial Ports and Water Engineering at Troy:</i> <i>A Geo-Archaeological Working Hypothesis</i>)	553

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
  - b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
  - c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
  - d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
  - a. Metin içinde her cümlemin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
  - b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
  - c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).
  - d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-

Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).
5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi

gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrilemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.

6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
  - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
  - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
  - c. The indication fig.:
    - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
    - * If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).

3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977   Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995   Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviaton should not be used).

5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/ inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German .
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

DASKYLEION *DYNASTES*'LİK SİSTEMİNDE ARTABAZOS'UN ROLÜ

Sevgi SARIKAYA*

ABSTRACT

Artabazus's Role in the Dascylium Dynastic Systems

This paper deals with the dynastic systems in Dascylium and the reason for this system being given to the dynasty of Pharnakes according to the satrap assignment criteria. There are three types of satrap assignments which comprised the seven members of the Persians, royal family and dynasties, in the Persian Empire. General information concerning these three groups is given. This study compares Dynastic systems of the Persians and royal family. Such a continuous occupation of an office by a family was not only an expression of trust and honor on the part of the Great King, but also recognition of a resistant loyalty of the satraps towards the Great King and their successful management in the kingdoms interest. Consequently, this work has focused on Artabazus's military and diplomatic achievements/activities, because he made the satrapy of Dascylium into a monopoly of the Pharnaces family. The study ends with a general evaluation compiling the data employed.

Keywords: Dascylium, dynastes, Artabazus, Pharnaces, Pausanias, Themistocles.

ÖZET

Bu makalede, satrap atama kriterlerinin ortaya konması suretiyle Daskyleion satraplığındaki *dynastes*'lik sistemi ve *dynastes*'liğin Pharnakes oğlu Artabazos'un hanedanlığına inhisar edilmesinin nedenleri konu edilmektedir. Akhaimenid imparatorluğunda esas olarak yedi Pers soyu; kral ailesi ve *dynastes*'ler olmak üzere üç tür satrap görevlendirilmesi vardır. İlk bu üç gruba ilişkin genel bilgi verilip Daskyleion'un dahil olduğu *dynastes*'lik sisteminin yedi Pers soyu ve kral ailesi görevlendirilmesiyle benzerlik ve farklılık arz eden noktalarına değinilmekte, bunların nedenleri üzerinde durulmaktadır. *Dynastes*'lik atamasının Büyük Kralın takdir ve onurlandırmasının karşılığı olarak bir hanedanlığı verildiği anlaşılmaktadır.

---

* Arş. Gör. Sevgi Sarıkaya, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya/Türkiye. E-posta: sevgisarikaya@akdeniz.edu.tr

Bu bağlamda Daskyleion satraplığının Pharnakes ailesinin tekeline intikal etmesini sağlayan Artabazos'un askeri ve diplomatik başarıları üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışma kullanılan verilerin derlendiği genel bir değerlendirmeyle sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Daskyleion, *dynastes*, Artabazos, Pharnakes, Pausanias, Themistokles.

Akhaimenid imparatorluğunda satraplık bölgelerine yedi Pers soyunun; kral ailesinin üyelerinin ve *dynastes*'lerin görevlendirildiği üç tür satrap ataması söz konusudur¹. Tek bir satraplık bölgesinde bu üç grupla karşılaşmak mümkündür. Yediler ve kral ailesi üyelerine geleneksel olarak belirli ve sürekli bir eyalet bölgesi verilmemişken; *dynastes*'lerin elindeki satraplıklar için böylesi bir durum geçerli değildir. Büyük Kralın uzaktan akrabalarının tayin edildiği idari bölgelerin yedi Pers soyunun temel satraplık bölgeleriyle yakın bağlantısı vardır. Herodotos'un (III. 68-70; 77) sıklıkla *protoi* (önde gelenler/ilklar) şeklinde nitelediği yediler, Pers aristokrasisi arasında seçkinlik nişanesinin öncüsüyüdüler². Yediler Perslerin en seçkin zümresini meydana getirdiklerinden kralın yakın çevresini teşkil etmekteydiler. Dolayısıyla onlar arasında evliliğe dayalı akrabalık ilişkisi yaygındı. Bu sebepten kral ailesinin uzak akraba üyeleri kısmen yedi Perslerin ana satraplık bölgelerinde de görülebilmekteydi.

M.Ö. 522 yılında Dareios'un Otanes, Intaphernes, Gobryas, Megabyzos, Aspathines ve Hydarnes'le³ yaptığı müzakereler ve ortak hareket Mag

¹ Klinkott 2005, 47.

² Yediler ailesinin seçkinlik nişanesinin uzantısını Roma Cumhuriyet Dönemi'nde devrin önemli krallarının, soylarını Pers Yedilere dayandırmasıyla görmek mümkündür. Mithradates VI Eupator (M.Ö. 120- 63) soy ağacını baba tarafından Pers İmparatorluğu'nun kurucuları Kyros ve Dareios'a; anne tarafından ise, İskender ve Seleukos I Nikator'a dayandırırken (App. *Mithr.* 112; 115-117; Iust. XXXVIII. 7. 1; Tac. *ann.* XII. 18. 2), Polybios (V. 43. 2), Diodoros (XIX. 40. 2) ve Florus'a (*epit.* I. 40. 1) göre ise, Pontos kral hanedanı Mag Gaumata/Smerdis'i öldüren yedilerden birinin soyundan geliyordu. Ayrıca kral, ataları gibi Persçe etimolojiden türeyen "Mithra verdi/Mithra'nın hediyesi" anlamındaki Mithradates adını taşımaktaydı (Arslan 2007, 123 dn. 154; 550). Kommagene Kralı I. Antiokhos (M.Ö. 69-36) devasa anıt mezarında aynı şekilde soyunun Perslere (Büyük Dareios) ve Hellenlere (Makedonya/İskender) dayandığını dile getirmektedir (Şahin 1998, 31 str. 24; 34; *OGIS* 388-389; ayrıca bk. Facella 2009, 379-409). Quintus Curtius (IV. 12. 8) ise Orsines'i, genealojisi Kyros'a kadar uzanan yedi Pers soyundan biri ve Pasargadai kabilesinin şefi şeklinde zikreder.

³ *DB col* IV. 68 (Kent 1953, 128-132) Hdt. III. 70 *FGrHist* III C 1 688 F 13 (16) 'Ktesias'
Vāyaspāra'nın oğlu Vid^aafarnā Intaphernes Ataphernes
θuxra'nın oğlu Utāna Pharnaspes Onaphas
oğlu Otanes
Marduniya oğlu Gaubaruva Gobryas Barisses

Gaumata/Smerdis'in başarıyla tahtan devrilmesini ve akabinde gerçekleşen bir dizi isyanın bastırılmasını sağlamıştı⁴. Bu suikasta katılan yedilerden Dareios kral olurken; diğer altı kişinin aileleri özel ayrıcalıklar edinmişler⁵. Bu imtiyazlara satraplık görevi de eklenmiştir. Dareios otobiyografisi niteliğindeki Behistan-Bisutun kaya yazıtında yedi Pers soyuna bahşettiği bu ayrıcalıkların kral halefi tarafından da benimsenip uygulanması hususunda telkinde bulunmuştur (*DB col. V. 13*: Kent 1953, 132 *col. 69. 4. 80-86*): “*Bundan sonra kral olacak sen bu adamların (yedilerin) ailesini iyi koru*”. Yedilerin atandığı temel satraplık bölgelerinin başında Armenia ve Kappadokia gelmektedir. Diodoros (XXXI. 19. 1-40) Kappadokia krallarının secerelerini Pers kralı Kyros'a ve yedilerden Anaphas'a (Otanese?) dayandırmakta⁶; Anaphas'ın cesaretinden ötürü Perslere *phoros/tributum* ödemesi koşuluyla Kappadokia satraplığının bahşedildiğini aktarmaktadır⁷. Strabon (XI. 14.15 *c. 532*) Armenia hanedanlığının kökeninin yedilerden biri olan Hydarnes'in soyundan Orontes'e

Bagābigna oğlu Vidarna	Hydarnes	Idernes
Dātuvahya oğlu Bagabuxša	Megabyzos	Mardonius
Vahauka oğlu Ardumaniš	Asphathines	Norondabates

⁴ *DB col. I. 13* (Kent 1953, 120 *col. I. 13. 1. 48-61*; ayrıca bk. Asher-Lloyd-Corcella 2007, 530; Kuhrt 2007a, I 143). Konuya ilişkin ayrıca bk. Hdt. III. 68-70; Plat. *Leg. III. 695d*; Aiskh. *Pers. str. 776*; *FGrHist III C 1 688 F 13 (15-17) 'Ktesias'*= Phot. *Bib. 72. 37a-40a*; Diod. XIX. 40. 2; XXXI. 19; Strab. XV. 3. 24 *c. 736*; Plut. *mor. I. 50 f-51 a: Quom. adulat. 4-5*; Iust. I. 9. 14-18; 19-23; Polyain. *strat. VII. 11. 2 'Dareios'*; Ath. *Deip. X. 434e*; Ael. *Var. XII. 43*; Phot. *Bib. 60. 19b 'Herodotos'*; ayrıca bk. Olmstead 1948, 110-118; Dandamaev 1989, 93 vd.; 114-131; Wiesehöfer 2003, 33-44; Briant 2002, 114-128; Kuhrt 2007b II, 378 vdd.

⁵ Buna göre, Otanes ve soyu *imperium* yetkisinden muaf tutulacak, yani tamamen özgür olacaklardı. Ayrıca her yıl onlara Persler nezdinde en değerli armağanlar bahşedilecekti; yediler, eşiyile yatak odasında olmadığı takdirde, istedikleri zaman ve haber vermeksizin kralın huzuruna çıkabileceklerdi; Pers kralı eşlerini yalnızca bu ailelerden seçecekti (Hdt. III. 83-84).

⁶ Diodoros'un zikrettiği Anaphes, Otanes'le özdeşleştirilmektedir (How - Wells 1975⁸ I, 275; 279; Dandamaev 1989, 104). Herodotos'un (III. 68) aktarımından bilindiği üzere yediler arasından Kyros'la akrabalık bağına sahip tek kişi Otanes'ti. Ancak Herodotos (III. 83-84; 141-147) Otanes'e çeşitli imtiyazlar tanıdığını ve askeri faaliyetlerini aktarıırken Kappadokia'ya satrap atandığına dair herhangi bir veriye değinmez. Kappadokia krallarının Otanes hanesiyle özdeşleştirilmesinin nedeni Diodoros ve Polybios'un farklı versiyonlarla aktardıkları yerel söylencelerden kaynaklanmaktadır. Herodotos (II. 43; III. 68-72; 80-81; 83; 88; 144; 147; 149), Diodoros (XXXI. 19. 1-40) ve Polybios'un (V. 43; *fr. 166*) anlatıları birbiriyle örtüşmemektedir. Bu nedenle Anaphes'in Otanes olma ihtimali ve Dareios'un onu Kappadokia satraplığına atayıp atamadığı şimdilik belirsizliğini korumaktadır (Briant 2002, 132-134).

⁷ Diodoros'un (XXXI. 19. 1-40) anlatısına istinaden, Kappadokia kralları Kyros'la akrabalık bağlarının kökenini Atossa'ya dayandırmaktaydılar. Atossa, Kyros'un babası Kambyzes'in meşru kız kardeşiydi. Kappadokia kralı Pharnakes ve ondan Gallos adında bir oğulları oldu; ondan Smerdis; ondan Artamnes; ondan ise, Anaphas dünyaya geldi.

kadar uzandığını; bu nedenle Armenia satrabının haraçtan muaf tutulduğunu belirtir⁸. Diodoros'un (XVI. 47. 2) Lydia ve Ionia satrabı Rhosakes'in yedi Pers soyundan geldiği anlatısı doğrultusunda Lydia satraplığında da böylesi bir atamanın gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Lydia valilerinin soylarına bakıldığında Rhosakes haricinde Tissapharnes de yedilerden Hydarnes ailesine mensuptur⁹. Ancak Rhosakes'in hangi aileden geldiği bilinmemekle birlikte Tissapharnes gibi, Hydarnes soyuna dâhil olması mümkündür. Mag Gaumata/Smerdis suikastına iştirak eden Megabyzos satrap olarak belgelenmemiştir¹⁰. Bunun yanı sıra Dareios Babil'in ele geçirilmesinde önemli rol oynayan Megabyzos'un oğlu Zopyros'u Babil satraplığına getirmiştir. *Phoros*'tan muafiyetinin yanı sıra Babil gelirlerinin Zopyros'ta kalmasına ve bu vazifeyi ömür boyu icra etmesine karar kılmıştır (Hdt. III. 160). Yedilerin soyundan gelenler haraçtan muafiyet gibi kalıtsal çeşitli imtiyazlara sahiptiler. Bu ayrıcalıklar göreve getirildikleri eyalet bölgelerine değil; yalnızca kendilerine bahşedilmekteydi. Eyaletler ise satraptan kaynaklanan özel bir statü kazanmaktaydı¹¹.

Kral ailesine mensup satraplık bölgeleri, kralın uzak akrabalarının atandığı ve tahta çıkabilecek kadar yakın akrabalarının tayin edildiği iki ana gruba ayrılır¹². Armenia Bölgesi kralın uzak akrabaların idaresine verilen eyaletlerden biridir. Orontes, rütbesi indirilmeden önce Doğu Armenia'da valilik yapmıştır ve II. Artakserkses'in kızı Rhodogune ile evlidir¹³. Batı Armenia'nın satrabı Tiribazos ise, II. Artakserkses'in diğer bir kızı Amistris'le evliydi¹⁴. Daha sonra III. Artakserkses, oğlu Dareios III Kodommanos'a Armenia'nın

⁸ M.Ö. yak. 522 yılında yalancı krallar öncülüğünde Dareios'a karşı Media'da çıkan ayaklanmayı basturmakla görevlendirilmiştir (*DB col. II. 24*; Kent 1953, 123 *col. 25. 2. 18-29*). M.Ö. 480 yılında ölümsüzlerin komutanlığını yapan Hydarnes (Hdt. VII. 83) ile Pers ordusunda bir diğer komutanlık görevini icra eden Sisamnes'in söz konusu Hydarnes'in oğlu olmaları mümkündür (Hdt. VII. 66). Hydarnes'in ailesiyle II. Dareios'un hükümdarlığı sırasında yeniden karşılaşmaktadır. Dareios'un oğlu Artakserkses Hydarnes'in kızı Stateira'yla; Hydarnes'in oğlu Teritukhmes kralın kızı Amestris'le evlenmiştir (*FGrHist III C 1 688 F 15 (55) 'Ktesias'*= Phot. *Bib. 72. 41b38-43b2*). Konuya ilişkin ayrıca bk. Briant 2002, 136 vd.; 589-590.

⁹ *TAM I 14*; ayrıca bk. Dandamaev 1989, 260; Chaumont 1990, 593 dn. 93.

¹⁰ Megabyzos ve ailesi için bk. Hdt. III. 153-160; Iust. I. 10. 15-22; *FGrHist III C 1 688 F 13 (25)*; 14 (34-45) '*Ktesias*'= Phot. *Bib. 72. 39a-41b*; ayrıca bk. *FGrHist III C 1 690 F 1 'Dion'*; Thuk. I. 109; Diod. XII. 3. 2-4. Konuya ilişkin olarak bk. How - Wells 1975⁸ I, 302; Briant 2002, 136; Asher-Lloyd-Corcella 2007, 526 vd.; Llewellyn-Robson 2010, 58.

¹¹ Klinkott 2005, 52 vd.

¹² Klinkott 2005, 53 vd.

¹³ Ksen. *Anab. II. 4. 8-13*; III. 4. 13; 5. 17; Plut. *Artaks. XXVII. 4.*

¹⁴ Ksen. *Anab. IV. 4. 3*; Plut. *Artaks. XXVII. 4.*

idaresini devretmiştir¹⁵. Bu atama politikasıyla satraplık bölgesinin görev alanı özel bir değer kazanmıştır. Zira bölge artık sadece Yedi Pers soyundan kaynaklanan imtiyazlı temel satraplık bölgelerinden biri değil; aynı zamanda kralın en yakın akrabasına emanet edilmiştir. Dolayısıyla Armenia temel satraplık bölgesinin imtiyazı, kral ailesine mensup bireylerin görevlendirilmesiyle yükseltilmiştir. Benzer bir durum I. Artakserkses hükümdarlığı esnasında kardeşi Artarios'un atandığı Babil satraplığı için de kısmen gözlemlenebilir¹⁶. Velihtların tayin edildiği satraplık bölgeleri Büyük Kralın oğullarından meydana gelmekteydi; atamalar haleflik sistemine göre gerçekleşmekteydi. Kral oğlunun bu görevi üstlenmesi sadece tahtan feragat ettiği manasına gelmemekte; aynı zamanda Büyük Kralın hükümdarlığının kabulü ve bağlılığının-sadakatının göstergesiydi. Tahta çıkma ihtimalleri düşük olan ve genelde kralın en küçük oğullarına Baktaria satraplığının yönetimi verilmekteydi¹⁷. Lydia satraplık bölgesi de veliaht yetkisine sahip kral oğullarının atandığı eyaletler arasında yer almaktadır. M.Ö. yak. 522 yılında Hystaspes'in oğlu I. Dareios Sardeis satraplığına kardeşi I. Artaphrenes'i getirmiştir¹⁸. II. Dareios M.Ö. 406 yılında Genç Kyros'u olağan üstü yetkilerle donatıp Sardeis eyaletine satrap tayin etti. Tahtan feragat etmesinin bir nevi telafisi olarak Lydia'nın yanında Büyük Phrygia; Kappadokia bölgelerinin idaresini; Kastolos Ovası'nda toplanan bütün birliklerin komutanlığını (*strategos*) ve *karanos*'unu¹⁹; ayrıca eyalet bölgesindeki bazı kentlerden toplanan *phoros*'ları Genç Kyros'a verdi²⁰. Eyaletler hak sahibi kraliyet üyelerinin başa geçmesiyle geniş imtiyazlarla donatılmakta; ancak bu durum imparatorluk açısından tehlike arz edebilmekteydi. Bunun nedeni Genç Kyros örneğindeki gibi, yetkisi altındaki satraplığın olanaklarından yararlanıp güçlü bir ordu ve müttefik edinerek darbe yoluyla tahtı ele geçirme girişimleridir.

¹⁵ Pomp. Trog.= Iust. X. 3. 4-5; Ksen. Kyr. VIII. 7. 11; ayrıca bk. Klinkott 2005, 54.

¹⁶ *FGrHist* III C 1 688 F 14 (41-42) '*Ktesias*'= Phot. *Bib.* 72. 40a5-41b37. Ancak bu geçici ve kısa bir süreliğine söz konusudur. Zira Babil Yedi Pers ailesine mensup temel satraplık bölgesinden değildir; ayrıca satraplık vazifesini üstlenen makam sahiplerinin kralla sürekli akrabalık bağları da belgelenmemiştir (Klinkott 2005, 54).

¹⁷ Hdt. IX. 108; 113; *FGrHist* III C 1 F 9 (8)= Phot. *Bib.* 72. 37a '*Ktesias*'; Ksen. Kyr. VIII. 7. 11.

¹⁸ Hdt. V. 25; 30; 123; VI. 42. M.Ö. 495 yılının Kasım ayına tarihlenen Persepolis tabletinde Artaphrenes'in Küçük Asya'daki satraplığı belgelenmektedir (*PF* 1404: Hallock 1969, 396; Wiesehöfer 2003, 113).

¹⁹ Hellenler tarafından Genç Kyros için kullanılan *karanos* (κάρανος) unvanı, Küçük Asya'ya özgü yetkilerle donatılmış askeri kumandan anlamına gelmekteydi (Wiesehöfer 2003, 101).

²⁰ Ksen. *Anab.* I. 1. 2; 9. 7; *Hell.* I. 4. 3; II. 1. 14. Plutarkhos (*Artaks.* II. 3) Kyros'un Λυδίας σατράπης καὶ τῶν ἐπὶ θαλάσσης σατραπῆός/*Kyros Lydia satrapı ve deniz kıyısındaki kentlerin strategos'u* olarak görevlendirildiğini aktarır.

Dynastes'lik ataması ise, yediler ve kral ailesi atamalarından farklılık arz etmektedir. Bu tür atamada soya dayanan imtiyazdan ziyade satrap yetkisini üstlenen kişinin özel yeteneği, başarılı edimleri ve sadakatinin kral nezdinde takdirinin göstergesidir. Kral takdir ettiği kişiyi satraplık yetkisini ailesine vererek onurlandırmakta ve böylelikle bu atamayı geleneksel hale getirmekteydi. Dolayısıyla satraplık yetkisi bir hanedanlığa intikal ettiğinden diğer satraplık atama kriterlerine kıyasla göreve getirildiği eyalet bölgesinde süreklilik arz etmektedir. Bunun yanı sıra Büyük Kral satraplık görevini babadan oğla geçmesine yani *dynastes*'lik sistemine müsaade vermekle birlikte; ancak bunun devamlılığını garanti etmemekteydi. Bu miras hakkını belirli bir zamandan sonra iptal edebilmekte; yerine istediği yeni satrabı atayabilmekteydi. Bu nedenle eyalet bölgesinin yönetimi bir hanedanlığa uzun süreliğine verilmesi kralın özel mükafatının ibaresidir. Akhaimenid imparatorluğunda Kilikia gibi yürütme erkinin vasal krallara verildiği bazı bölgeler bilinmekle birlikte²¹, *dynastes*'lik sisteminin uygulandığı ilk satraplık Daskyleion olsa gerektir. Eyaletlerin kuruluş tarihleri göz önünde bulundurulduğunda Daskyleion model alınarak diğer satraplık bölgelerine de bu sistem uygulanmış olmalıdır. Daskyleion'un yanı sıra Karia'da Hekatomnides ailesi bilinmekte; Kappadokia da kısmen Anaphas ailesiyle (Diod. XXXI. 19. 1-40) bu kategori içerisine girebilmektedir²². Karia otokton hanedanlığının Pers görevini üstlenmesi; imparatorluk idari sistemine bağlı, ancak yerel yönetimle idare edilmesiyle bütün diğer satraplık bölgelerinden büyük farklılık arz etmektedir²³.

Daskyleion satraplığına M.Ö. 539 yılından²⁴ M.Ö. yak. 478 yılına, Artabazos'a, kadar tek bir hanedan değil, Mithrobates ve Megabazos gibi farklı *dynastes*'lerin atandığı ve en fazla iki kuşağın bu görevi icra ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra bu zaman aralığında *dynastes*'lerin dışın-da Perslerin önde gelenlerinden ya da kralın yakın akrabasından birinin bağımsız görevlendirildiği de belgelenmektedir. Herodotos'un (III. 126-127)

²¹ Hdt. I. 74; V. 118; VII. 98; Aiskh. *Pers.* str. 326; Ksen. *Anab.* 1. 2. 12; Diod. XIV. 20. 1-3.

²² Klinkott 2005, 47.

²³ Petit 1988, 307-322.

²⁴ Küçük Asya M.Ö. 546 yılında Pers egemenliğine geçmekle birlikte, Daskyleion eyaletinin kuruluş tarihi olarak M.Ö. yak. 539 yılının tercih edilmesinde antik kaynaklar baz alınmıştır. Ksenophon (*Kyr.* VIII. 6. 7-8) ve Zonaros'un (*epit. hist.* I. 260. 1-16) aktarımı uyarınca Büyük Kyros fethettiği bölgelerde idari yapılanma ve ilk satraplık atamalarını Babil'in fethiyle, M.Ö. yak. 539 yılında, kral unvanını aldıktan sonra; Knidos'lu Ktesias'ın (*FGrHist* III C 1 F 9 (8)= Phot. *Bib.* 72. 37a) aktarımı uyarınca Kyros ölmeden kısa bir süre önce, M.Ö. yak. 529 yılında, gerçekleştirdi.

anlatısının yön verdiği veriler ışığında Daskyleion için bu *diadokhos* (haleflik) sistemi olasılıkla Büyük II. Kyros'tan itibaren başlatılmış olmalıdır. Satrap Mithrobates'in eşliğinde oğlu Kranaspes'in birlikte zikredilmesi; ayrıca yerine Kranaspes'in geçme ihtimalini bertaraf etmek amacıyla Sardeis satrabı Oroites'in M.Ö. yak. 522 yılında Daskyleion satrapıyla eş güdümlü oğlunu öldürmesi bu ihtimali doğrular niteliktedir²⁵. Daskyleion eyalet yönetiminin babadan oğla intikal ettiğine yönlendiren diğer bulguyu ise, Herodotos'un (VI. 33) Οἰβάρεϊ τῷ Μεγαβάζου τῷ ἐν Δασκυλείῳ ὑπάρχω/*Daskyleion hyparkhos'u Megabazos'un oğlu Oibares* aktarımıyla Megabazos ve oğlu Oibares oluşturmaktadır. Dareios M.Ö. 522 yılında İskit Seferi dönüşünde Megabazos'u Daskyleion satraplığına atamış; M.Ö. 521 yılında Merkez Asya'da yürüteceği savaşlarda yardımına ihtiyaç duyduğundan yanına alarak yerine oğlu Oibares'i bırakmış olsa gerekir²⁶.

²⁵ Pers törelerinde ister boyunduruğu altındaki isterse yeni fethettiği krallık olsun, esir edilen kral ve veliahdına saygı gösterirdi. İmparatorluğa ilhak edilen yeni krallığın başına eski kralın oğlu atanırdı. Bu durum sadece kral hanedanlıkları için değil; aynı zamanda Akhaimenidai kraliyet idaresinde çalışan memurlar için de geçerliydi (Hdt. III. 15). Konuyla ilintili sayısız örnek vardır: Kambyses Mısır seferinin ardından bu bölgenin idaresini Psammenitos'a devretmiştir (Hdt. III. 15). Kambyses haksızlığın bedelini derisini yüzdürerek yargıçlık yaptığı kürsüye kaplattığı Sisamnes'in mevkisine oğlu Otanes'i atamıştır (Hdt. V. 25).

²⁶ Dareios'un Oroites'in ardından işgal ettiği Sardeis ve Daskyleion eyalet merkezlerine satrap olarak kimleri tayin ettiği bilinmemektedir. Küçük Asya'da Pers yetkisinin kilit noktaları Sardeis ve Daskyleion'un uzun bir süre Akhaimenid idaresinden bağımsız kaldığı varsaymak mümkün değildir. M.Ö. yak. 521-511 yılları arasında Sardeis'te Gadatas'ın valilik yapmış olabileceği satedilmektedir (*I. Magnesian*⁹ 115a; *SEG* XXVI 1291; Chaumont 1990, 589 vd.; Schmit 1996, 95-104; Klinkott 2005, 469). M.Ö. yak. 511 yılında Sardeis satraplığının idaresine Dareios'un kardeşi Artaphrenes (= *Irdapirna*) getirilmiştir (Hdt. V. 25). Daskyleion'un M.Ö. 480 yılına kadar Trakya gibi Sardeis'in yetkisine bağlı yönetildiği iddia edilmektedir (Balcer 1993, 81; 1995, 299; Petit 1990, 182; 184 vd.). Göz ardı edilen nokta ise, Herodotos'un Artaphrenes'ten sıklıkla bahsetmesine rağmen (Hdt. V. 25; 30-33; 35; 73; 96; 100; 123; VI. 1-4; 30; 42), eserinde bir defaya mahsusta olsa, anılan Megabazos'un oğlu Daskyleion *hyparkhos'u* Oibares'tir (Hdt. VI. 33). Bu veri en azından M.Ö. 493 yılında Daskyleion'un Sardeis'ten bağımsız ayrı bir satrabın otoritesinde yönetildiğine kesinlik kazandırmaktadır. Daskyleion'da *dynastes*'lik sistemi göz önünde bulundurulduğunda Oibares'in satraplığı babası Megabazos'tan devralması oldukça mümkündür. Dareios İskit Seferi dönüşünde Trakya ve Hellespontos bölgesini imparatorluğa tabi kılma vazifesiyse Megabazos'u söz konusu bölgelerin *strategos*'luğuna yetkisiyle donatır (Hdt. IV. 143-144; V. 1; 14). Perslerin elit sınıfından gelen, askeri, siyasi ve idari yetenekleriyle göz dolduran, Büyük Kralın baş adamlarından Megabazos'un seferleri ve icraatlarının Daskyleion satraplık merkezi Hellespontos ve Trakya bölgesini ihtiva etmesi asli görevinin bu eyaletin satrabı olduğunu destekleyen diğer bir etmendir. Zira valilerin eyalet bölgesinin güvenliğini sağlamak ve sınırlarını genişletmek amacıyla seferler yürütmesi asli misyonları arasındaydı. Nitekim Dareios M.Ö. 29 Aralık 522 yılında Persis'te Kyros'un oğlu Bardiya (= Smerdis/ Tanyoksarkes) olduğunu öne süren ve Dareios'un hükümrانlığını tanımayan isyancıların elebaşı Vahyazdata'yı yakalamakla Arakhosia'ya satrabı Persli Vivana'yı emrine verdiği büyük bir orduyla görevlendirir (*DB col.* III. 45; Kent 1953, 125-127 *col.* III. 45. 3. 54-64). M.Ö. 28 Aralık 521 yılında Margiana'da

Mithrobates ve Megabazos'un Pers krallarıyla yakınlık derecesinin ne düzeyde olduğu bilinmemektedir. Olasılıkla her iki satrap Perslerin elit zümresindendi. Dolayısıyla Oibares'e kadar süreklilik arz etmese de, *dynastes*'lik atamasının gerçekleştiğinden bahsetmek mümkündür. M.Ö. yak. 478 yılından itibaren kökeni Elamca *Parnaka*²⁷ olan Pharnakes oğlu Artabazos'la birlikte Pharnakes hanedanlığına intikal eden *dynastes*'lik yapısı Daskyleion satraplığın en belirgin özelliği haline gelmiştir. Bununla birlikte Oibares'ten sonra kralla yakın akrabalık bağı olan –Kserkses'in amca çocukları—²⁸ Megabates ve I. Artabazos'un satraplığa getirilmesiyle Daskyleion bir bakıma kral ailesine mensup kişilerin atandığı satraplık bölgesi kategorisine de girmektedir²⁹.

M.Ö. 512 yılından M.Ö. 493/492 yılına kadar³⁰ satraplık görevini sürdüren Megabazos'un oğlu Oibares'in görev süresini ne zaman doldurduğu bilinmemektedir. Dolayısıyla Naksos Seferi'ni yürüten³¹, Kserkses'in

---

(Güney Türkmenistan) Frada öncülüğünde körüklenen ayaklanmayı bastırmakla olasılıkla idaresiyle yükümlü eyalet sınırı içerisinde yer aldığından Baktria satrabı Pers Dadarshi'yi komutasında bir orduyla vazifelendirir (*DB col. III. 38: Kent 1953, 125-127 col. III. 38. 3. 10-19*). Pers idari sisteminin zamanla şekillenip uygulamaların oturmasıyla paralel daha sonraki süreçlerde Sardeis ve Daskyleion satraplarına *strategos* (komutan) ve *hegemon* (başkomutan) unvan ile yetkisinin verildiği antik kaynaklarla da desteklenmektedir (Ksen. *Anab.* I. 1. 2; 9. 7; *Hell.* III. 2. 1; Diod. XIII. 40. 6; XIII. 37. 4; 63. 2; XIV. 26. 4). Bütün bu veriler doğrultusunda Megabazos'un Daskyleion satrabı olması; halefi olarak bu mevki Oibares'in üstlenmesi aksi kanıtlanmadığı müddetçe şimdilik en olası ihtimal gözükmektedir.

²⁷ *PF* 654-678 (Hallock 1969, 205-211; 1031-1032: 1969, 298 vd.).

²⁸ Megabates, Dareios ve Sardeis satrabı Artaphrenes'in yeğenidir (Hdt. V. 32). Pharnakes, Dareios'un kardeşi; Kserkses'in ise amcasıdır. Dolayısıyla aynı şekilde I. Artabazos ile Kserkses amca çocuklarıdır. Pharnakes Persepolis tabletlerinde imparatorlukta en önemli hizmetlerin başında yer almaktadır. Tüm ekonomi ve idari sisteminin yöneticisidir. Pharnakes'in ve yardımcısı Ziššawiš'in hizmetinde katipler; bir yazman; Persepolis ve her yerde çeşitli yardımcı personeller çalışmaktaydı. Pharnakes ve yardımcısı Ziššawiš'in asli görevleri atanan yargıçları, defter tutucuları, denetçileri, kervan kılavuzları ve resmi elçilerin gezi refakatçileri, kral için bakım personeli v.d. gibi hizmetlilerin gerekli belgelerini hazırlamak; kraliyet ambarlarını örgütlemek; hükümdarın has ahırını düzenlemek; ek işçileri işe almak; vergi ile kira gelirlerini ödeme takibi ve denetimini yapmaktı (*PF* 654-678: Hallock 1969, 205-211; 1031-1032: 1969, 298 vd.; Wiesehöfer 2003, 111 vd.). Kuneiform metinlerinde adının sıklıkla belgelenmesinden ve mühürünün kullanılmasından anlaşıldığı üzere imparatorluk içinde sık seyahat etmekteydi. Gerçi onun asıl yeri kralın yanyken temsilcisi her ikisiyle ilişkiyi sürdürmekteydi.

²⁹ Bunun yanı sıra Daskyleion satrabı Pharnabazos'un da Artakserkses'in kızı Apama ile evlendiği bilinmektedir (Plut. *Artaks.* XXVII. 4).

³⁰ İonia Ayaklanması'nın son evresinde Oibares'in Kyzikos'lularla yaptığı antlaşmadan ötürü M.Ö. 493/492 yılında Daskyleion satraplığını icra ettiği bilinmektedir (Hdt. VI. 33).

³¹ M.Ö. 500/499 yılında birlikte katıldıkları Naksos Seferi'nde Miletos tiranı Aristagoras ve Megabates arasında vuku bulan kavga nedeniyle kent dört aylık bir kuşatmanın ardından ele

kuzeni Megabates'in Daskyleion'a atandığı tarih belirsizdir. Bunun yanı sıra Pausanias ve bağlaşıklık Hellen donanması Byzantion'u işgal ettikleri sırada Daskyleion'un eyalet valiliğini Megabates'in yaptığı nerdeyse kesindir. Zira Herodotos (V. 32) Pausanias'ın Hellas'ın tiranı olma emellerine kapılıp kızıyla evlenmek için Megabates'le iletişime geçtiğini belirtir. Söz konusu bu olay Byzantion'un ilhak edilmesinin hemen akabinde gelişmiş olmalıdır. Bunun yanı sıra Thukydides (I. 129) Artabazos'un Daskyleion'a satrap atanmasıyla Pausanias'a elçi gönderilmesinin eş zamanlı gerçekleştiğini açıkça belirtmektedir. M.Ö. yak. 478 yılında Megabates'in görevden alınıp I. Artabazos'un Daskyleion'a vali atanmasıyla *dynastes*'lik sistemi kesin bir netlik kazanmaktadır. Pers kralları I. Artabazos'tan I. Pharnabazos; II. Pharnakes; II. Pharnabazos; Ariobarzanes ve II. Artabazos'a kadar Daskyleion satraplığını Pharnakes hanedanlığına vermişlerdir³². Bu Artabazos'un bireysel başarısının Kserkses ve Artakseses nazarında kabul edilmesinin ve onurlandırılmasının birer sonucudur. Zira bir hanedanlığın sürekli bir görevi üstlenmesi salt kralın saygı göstermesi ve güveninin birer ibaresi değildir; aynı zamanda Büyük Kral nezdinde satrapın sonsuz sadakatinin kraliyet çıkarına göre başarılı idaresinin kanıtıdır³³. Artabazos'un Daskyleion satraplığına atanmasında Hellas Seferi'ndeki askeri; *dynastes*'liğin Pharnakes ailesinin inhisarına verilmesinde ise, valiliği sırasında üstlendiği askeri ve diplomatik görevlerde gözle görünür başarıları etken olsa gerektir. Artabazos Hellas Seferi'nde Parthlardan ve Khorasmia'lılardan meydana gelen orduyu komuta etmekteydi (Hdt. VII. 66). M.Ö. 480 yılında Salamis Deniz Savaşı yenilgisinin akabinde³⁴ Kserkses yürütülecek seferin tam yetkili komutasını 300.000

---

geçirilemedi (Hdt. V. 33-34; *FGrHist* III B 501 F 3 'Naksos' = Plut. *mor.* XI. 869 a-c; *De Herod.* 36). Zira Megabates sefer hazırlıklarından habersiz Naksos'luları gece bir gemiyle adamlarını gönderip bilgilendirdi (Hdt. V. 33). Bu sefer Ionia Ayaklanması'nın (M.Ö. 499-494) çıkmasına vesile oldu (Hdt. V. 30-35).

³² I. Artabazos: Thuk. I. 129; I. Pharnabazos: Thuk. II. 67. 1; II. Pharnakes: Thuk. II. 67. 2; V. 1; Pharnabazos II: Thuk. VIII. 6; Diod. XIII. 104. 6; Ariobarzanes: Ksen. *Hell.* I. 4. 7; V. 1. 28; Pomp. *Trog./Iust.* X; Artabazos II: Diod. XV. 91. 2-7; XVI. 22. 1-2; 34. 1; 52. 3; Dem. IV. 24; XXIII. 154-156. Ayrıca bk. Weiskopf 1989, 50-64; Balcer 1995, 299 vd.; 1988, 18 vd.; Klinkott 2005, 48 dn. 4.

³³ Klinkott 2005, 47.

³⁴ Hdt. VIII. 70-96; Aiskh. *Pers.* str. 271-290; 335-470; Thuk. I. 23; 74-75; *FGrHist* III C 688 F 13 (30) 'Ktesias' = *Bib.* 72. 37a26-40a5; *FGrHist* II A 70 F 188 'Ephoros'; *FGrHist* III B 325 F 24 'Phanodemos'; Lysias 27-35; Corn. Nep. *Them.* II. 4-5; *Arist.* III. 2; *Paus.* IV. 1; Diod. XI. 13. 3-5; 15. 4-19. 5; Dion. Hal. *Ant.* XI. 1; Lykurg. *Leokh.* 68-70; *Iust.* II. 12. 12-13. 1; Plut. *Them.* X. 1-10; XI. 1-6; XII. 1-8; XIII. 1-5; XIV. 1-4; XV. 1-4; *Arist.* VIII. 1-6; IX. 1-4; *Flam.* XI. 3;

seçme askerle birlikte Thessalia'da Mardonios'a³⁵; ikinci komutan olarak 300.000 kişilik ordudan 40.000'i Artabazos'un emrine bıraktı (Hdt. IX. 66). Artabazos Mardonios'un yetkisine verdiği 60.000 askerle Küçük Asya'ya giden Kserkses'e iştirak edip Hellespontos'a kadar güvenliğini sağladı; kral Asya'ya geçince Hellas'a geri döndü (Hdt. VIII. 126). Asopos'ta Mardonios'la yaptığı görüşmede savaş stratejisini tasvip etmediğinden mümkün mertebe ani saldırıdan kaçınılması; savaşa Hellenlerin önde gelenlerini altın ve parayla saflarına çekip diplomatik manevralarla düşmanın direncini kırdıktan sonra girişilmesi gerektiğini önermekteydi (Hdt. IX. 41)³⁶. Plataia Savaşı'nda Pers saflarındaki çözümleri görünce savaşın akıbetini öngördüğünden komutasındaki 40.000 kişilik orduyu Hellespontos'a geçirmek üzere Phokis'e yönlendirdi. Thessalia ve Makedonya üzerinden Trakya'ya geçirdi. Trakya kabilelerinden bazılarının saldırılarına uğrayarak adamlarının bir kısmını yitirdi. Ardından Perslerin kontrolündeki Byzantion'a ve buradan Sardeis'e Kserkses'in yanına getirdi³⁷. Plataia Savaşı'nda çok sayıda Pers askerinin ölmesine mani olmasıyla ününü daha da artırırken (Hdt. VIII. 126; Diod. XI. 31. 3); Daskyleion satrabı Megabates ise, Kserkses nazarında itibarını yitirmiş olsa gerektir. Zira M.Ö. 479 yılında Sparta komutanı Leotykides önderliğinde Trakya'daki önemli Pers garnizon üstlerinden Sestos'un üç ay süren kuşatması esnasında³⁸; ayrıca M.Ö. 478 yılında Kleombrotos oğlu Pausanias'ın Byzantion'u işgalinde³⁹ büyük başarısızlık

---

mor. VI 488 f. *De frat. amor.* 18; XI. 869 d-f; 870 a-f; 871 a-e; *De Herod.* 37-40; Paus. I. 36. 2; III. 11. 3; VII. 6. 3; VIII. 52. 2; Polyain. *strat.* I. 30. 2-7 'Themistokles'; 31 'Aristeides'; Zen. *Epit.* V. 63; Frontin. *strat.* II. 2. 14; Schol. Ael. Arist. *Pan.* 146. 15; *Tett.* 178. 12-13; 17; *FGrHist* II A 104 F 1 'Aristodemos'; Suda α 2371 s.v. <Ἀνεϊλέων= Aneilen>; λ 58 s.v. <Λακκόπλουτον= Lakkoplouton>; ν 89 s.v. <Ναυφράκτω στρατῶ= Nauphrakto strato>; ayrıca bk. *IG* I² 927; Tod 1947, I n° 16. Kserkses'in Hellas seferine ilişkin ayrıca bk. Diog. Laert. I. 2; 9; 72. 2-3; II. 7; VIII. 57. Daha detaylı bilgi için bk. Dandamaev 1989, 205-213; Balcer 1995, 257-272; Hammond 2006⁶, 518-526; Shepherd 2010, 1-96; Wallinga 2005, 114-148; ayrıca bk. Gomme 1971⁵, I 151; Hornblower 2003², I 62.

³⁵ Hdt. VIII. 113; ayrıca bk. Aiskh. *Pers.* str. 800-810; *FGrHist* III C 688 F 13 (27) 'Ktesias'= *Bib.* 72. 37a26-40a5; Diod. XI. 19. 6 dn. 2; Iust. II. 14. 1-4; Plut. *Them.* IV. 6; XVI. 1-; *Arist.* X. 1-2; *FGrHist* II A 104 F 2 (1) 'Aristodemos'.

³⁶ Benzer stratejiyi Artakserkses M.Ö. 457/456 Mısır Seferi sırasında Atinalılar ile Lakadaimon'luların arasını açmak amacıyla uygulamaya çalışmış; ancak başarısız olmuştur (Thuk. I. 109; Diod. XI. 74. 5-6). Peloponnesos Savaşları esnasında Sardeis satrabı Tithraustes Hellas'ta Lakadaimon'lular aleyhinde tahrikte bulunmak amacıyla kullanılmış ve istenilen hedefe ulaşılmıştır (Ksen. *Hell.* III. 5. 1).

³⁷ Hdt. IX. 66; 70; 89; Diod. XI. 33. 1; Plut. *Arist.* XIX. 4; Polyain. *strat.* VII. 30. 3; 33. 3 "Artabazos".

³⁸ Hdt. IX. 117-118; Thuk. I. 89.

³⁹ Thuk. I. 94. 1-2; 128. 5; Diod. XI. 44. 3; Corn. Nep. *Paus.* IV. 2. 2; Plut. *Kim.* VI. 1-3. Konuya

sergilemiştir. Bu nedenle satraplık vazifesi Artabazos'a devredilmiş olmalıdır. Artabazos'un kral ile olan kan bağı ise bu göreve atanmasındaki diğer önemli unsurlardan bir olsa gerektir⁴⁰.

Daskyleion satrabı Artabazos askeri yeteneğinin yanı sıra sadakat ve bağlılığıyla Kserkses ile selefi Artakserkes'in sonsuz itimadını kazanmıştı. Artabazos antik kaynaklarda Pers krallarının en güvenilir adamı karakteriyle ön plana çıkmaktadır⁴¹. Artabazos'un Kserkses'in katında pek az Persin kazanabildiği bir saygınlık edindiği dile getirilir/Ἀρτάβαζος ὁ Φαρνάκεος, ὃς ἐν ὀλίγοισι Περσέων ἦν ἀνὴρ δόκιμος παρὰ Ξέρξῃ (Hdt. IX. 41). Atinalı Themistokles (*Epist.* 20. 192-194 '*Polygnotos*') bile "καί μου ἤδη Ἀρτάβαζον ἤσσον ἐνόμιζε" sözleriyle kralın güvenini Artabazos'tan daha fazla kazanmakla övünmektedir. Artabazos bu karakteristik özelliği ve diplomatik yeteneğinden ötürü Salamis ve Plataia savaşlarıyla Perslere ağır kayıplar yaşatan dönemin önemli komutanlarından Sparta kralı Pausanias ile Kserkses arasında gizli bir ittifak kurmak ve bunu sağlıklı bir şekilde yürütmekle görevlendirildi⁴². M.Ö. 478 yılında Byzantion'un işgalinin ardından Pausanias büyük güç kazanma girişimiyle farklı emeller ve politikalar gütmeye başladı. Anlaşılan tıpkı Pers Mardonios gibi (Hdt. VII. 6), Hellas'ın Akhaimenid satraplık bölgesine ilhak edilmesini; eyalet idaresinin kendisine verilmesini tasarlamaktaydı. Bu nedenle Byzantion'un zaptı sırasında esir edilen, aralarında kralın akrabasının da bulunduğu birçok Pers tutsağının kaçmasını sağladı. Kserkses'e Sparta ve Hellas'ı Pers egemenliğine ilhak edeceği planlarını; bunun karşılığında kızıyla evlenme talebini; ayrıca kendisiyle iletişim sağlayacak güvenilir bir adamını göndermesini içeren gizli bir mektup yolladı⁴³. Kserkses Daskyleion valisi Artabazos'a Pausanias'ın her türlü taleplerini itaatkarca olabildiğince çabuk ve en iyi şekilde yerine getirmesini emretti⁴⁴. Pausanias'a cevaben yazdığı mektupta "*tasarılarını*

ilişkin olarak ayrıca bk. Loomis 1990, 488 vd.; Balcer 1995, 305 vd.; 309; Arslan 2009, 51-63; 2010, 80 vd.

⁴⁰ Balcer 1995, 299 vd.

⁴¹ Thuk. I. 129; ayrıca bk. Them. *Epist.* 14 '*Pausanias*'; *Epist.* 20. 192-194 '*Polygnotos*'; Plut. *Them.* XXIII. 1-3; *FGrHist* II A 70 F 189= Plut. *mor.* IX. 855 f; *De Herod.* 4.

⁴² Thuk. I. 129; 131; Corn. *Nep. Paus.* IV. 2. 2; 3; ayrıca bk. Them. *Epist.* 14 '*Pausanias*'; 16. 27-31 '*Alketas*'; Plut. *Them.* XXIII. 1-3 *FGrHist* II A 70 F 189= Plut. *mor.* IX. 855 f; *De Herod.* 4.

⁴³ Thuk. I. 128. 5-6; Them. *Epist.* 14 '*Pausanias*'; Corn. *Nep. Paus.* IV. 2. 2; ayrıca bk. Diod. XI. 44. 3; Plut. *Kim.* VI. 2; IX. 2; *FGrHist* II A 104 F 4 (1) '*Aristodemos*'; Iust. II. 15. 14.

⁴⁴ Thuk. I. 129; Corn. *Nep. Paus.* IV. 2. 2; ayrıca bk. *FGrHist* II A 70 F 189= Plut. *mor.* IX. 855 f; *De Herod.* 4. Eserinde Thukydidēs'ten alıntı yapan Corn. Nepos (*Paus.* IV. 2; 4) Daskyleion satrabı Artabazos'u Artabanos şeklinde zikreder.

yerine getirebilmen için sana gönderdiğim Artabazos'un dürüstlüğüne güven" talimatını verdi⁴⁵. Hellas'ın Pers imparatorluğuna tabi kılınmasının planlandığı bilinmekle birlikte izlenilen stratejinin içeriği belirsizdir. Pausanias askeri başarılarına bir de diplomatik bağlantılarını ekleyince, Ionia kentlerine bağımlı ırklar gibi diktatörvari davranışlar sergilemeye; Pers adet ve törelerine adapte olup Persler gibi giyinmeye başlayınca şüpheleri üzerine çekti⁴⁶. M.Ö. 478/477 yılında Pausanias'a yargılanmak üzere ülkesine dönmesi buyruğu verildi. Bunun yanı sıra M.Ö. yak. 477 yılında Pausanias hiçbir kamu görevi üstlenmeden ve izin almaksızın Hellespontos'a geri döndü⁴⁷. Yürütülen savaşta Hellenlere yardım etme bahanesini ileri sürerken gerçek amacı iktidarını kabul ettirmek hırsıyla Kserkses'le yaptığı antlaşmayı yürürlüğe geçirmekti⁴⁸. Komutanlık görevinden mahrum edilmesine öfke besleyen Pausanias gizlice Daskyleion satrabı Artabazos'la görüşmeye devam etti. Ancak Byzantion'dayken bütün edimleriyle niyetini tekrar açığa vurdu ve kentten kovuldu⁴⁹. İkinci kez yargılanmak üzere Lakedaimonia'ya geri çağırıldı. Pausanias Sparta'ya gitmekense Hermione gemisine binip Daskyleion eyaletinin sınırları içerisinde yer alan Troas Bölgesi'ndeki Kolonai'a⁵⁰ geldi. Muhtemelen Daskyleion valisi Artabazos'un yönlendirmesi doğrultusunda böyle bir karar vermiş olmalıdır. Belki burası şüpheye mahal vermeden rahat iletişim kurmak ve planlarını hayata geçirmek için uygun bir üs olarak seçilmişti. Nitekim Pausanias burada Artabazos'la gizli entrikalarını sürdürmeye devam etti⁵¹. Sparta'dan gelen ikinci bir haberci yurduna dönmezse, ölüme mahkum

⁴⁵ Thuk. I. 129; Them. *Epist.* 16. 27-31 'Alketas'; *Epist.* 14 'Pausanias'; Corn. Nep. *Paus.* IV. 2. 2; Plut. *Them.* XXIII. 1-3; *FGrHist* II A 70 F 189= Plut. *mor.* IX. 855 f; *De Herod.* 4.

⁴⁶ Thuk. I. 130; 132; Diod. XI. 44. 5; 46. 2-3; Corn. Nep. *Paus.* IV. 2. 3; *FGrHist* IIA 76 F 14 'Duris'=Ath. *Deip.* XII. 535 e; *FGrHist* III B 432 F 9 (15) 'Nymphis'= Ath. *Deip.* XII. 536 a; XII. 543 b; ayrıca bk. Arslan 2009, 54 vdd.; 2010, 83 dn. 283.

⁴⁷ Tarihleme için bk. Loomis 1990, 491 vd.

⁴⁸ Thuk. I. 128; Them. *Epist.* 16 'Alketas'; Corn. Nep. *Paus.* IV. 3.

⁴⁹ Thuk. I. 131; ayrıca bk. Hdt. VIII. 3. 2; Plut. *Kim.* VI. 4-6; *mor.* VII. 555 c; *De Sera* 10; Paus. III. 13. 9; *FGrHist* II A 104 F 8 (1) 'Aristodemos'. Detaylı bilgi için bk. Arslan 2010, 86 vd.

⁵⁰ Lokalizasyonu tam bilinmemekle birlikte günümüz Larisa'nın güneyi ve Aleksandreia Troas'ın kuzeyine takriben aynı mesafede Beşiktepe adıyla bilinen kıyıda bir tepe üzerine konumlandırılmaktadır. Kolonai için bk. Strab. XIII. 1. 19 c. 589; XIII. 1. 47 c. 604; Arr. *anab.* I. 12. 6.

⁵¹ Thuk. I. 131; Corn. Nep. *Paus.* IV. 3. Themistokles (*Epist.* 14) Pausanias'a gönderdiği mektupta Pers kralıyla yaptığı gizli anlaşmayla çevirdiği entrikanın başına nasıl sonuçlar açabileceğine dair verdiği çeşitli uyarılarda bu olaya şu şekilde değinir: *Saklandığım ve Pers kralıyla işbirliği yaptığım Kolonai ve Troya kıyıları, buradaki faaliyetlerini fark ettirmeyecek kadar Peloponnesos'tan uzak değil.*

edileceğini bildirdi⁵². Pausanias Pers kralının sağladığı para ile kendi nüfuzu sayesinde içinde bulunduğu tehlikeden yakasını sıyrabileceğini düşündüğünden ülkesine geri döndü⁵³. *Ephoros*'lar tarafından hapse atıldı; ancak delil yetersizliğinden serbest bırakıldı⁵⁴. Yaşanan tüm bu olaylara rağmen, Daskyleion satrabı Artabazos aracılığıyla Kserkses'le yazışmayı ve Persler adına Hellas'ta entrikalar çevirmeyi sürdürdü. Sparta'dayken Artabazos'la dört kez iletişime geçti (Them. *Epist.* 16 '*Alketas*'). Her defasında Pausanias Daskyleion satrabına bir elçi yollamaktaydı. Elçi mesajı iletikten sonra Artabazos'un adamları tarafından öldürülmekteydi. Ancak krala yazdığı beşinci mektubu Artabazos'a vermekle görevlendirdiği Argilos'lu habercinin kendisini ihbar etmesi neticesinde ihaneti kanıtlandı⁵⁵. Sığındığı Athena Khalkioikos (Tunç/Bakır Ev) Tapınağı'nda açlıktan ve susuzluktan öldü⁵⁶.

Salamis Savaşı'nda askeri strateji-öngörüsüyle Perslere ağır bir yenilgi tattıran Atinaların önemli devlet adamı ve generali Themistokles de Pers kralı Artakserkses'le temasa geçmek ve müttefiklik kurmak amacıyla önce Artabazos'la irtibata geçti. M.Ö. yak. 470 yılında Naksos kuşatması sırasında sürgün Atinalı Themistokles Ephesos'a vardıktan sonra Artabazos'un Karia'ya naklettiği adamlarının yanına geldi⁵⁷. Pausanias'la yaptığı gizli mektuplaşmalar vasıtasıyla Artabazos'un adını sık duymuştu ve Pers kralıyla görüşmesine yardım edeceğini bilmekteydi⁵⁸. Bu nedenle Artabazos'un adamlarına kimliğini takdim etti ve Pers kralına hizmet

⁵² Thuk. I. 131; Corn. Nep. *Paus.* IV. 3; ayrıca bk. Iust. II. 15. 16; *FGrHist* II A 104 F 6 '*Aristodemos*'.

⁵³ Kserkses Pausanias'a gönderdiği mektupta tasarılarını gerçekleştirmek için istediği kadar altın, gümüş ve asker temin edileceğini garanti etmekteydi (Thuk. I. 129. 1; Diod. XI. 44. 4; Corn. Nep. *Paus.* IV. 2. 2).

⁵⁴ Thuk. I. 131-132; Corn. Nep. *Paus.* IV. 3

⁵⁵ Thuk. I. 132; Them. *Epist.* 16 '*Alketas*'; Corn. Nep. *Paus.* IV. 4; Diod. XI. 45. 1-5; ayrıca bk. Aristot. *Pol.* VII. 13. 13 [1333b]; Plut. *Them.* XXIII. 1-2; *FGrHist* II A 104 F 8 (2) '*Aristodemos*'. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Gomme 1971⁵, I 433-436; Rhodes 1970, 388 vd.; Hornblower 2003², I 217-219; Arslan 2010, 89-92.

⁵⁶ Thuk. I. 133-135; 138; Them. *Epist.* 16 '*Alketas*'; Corn. Nep. *Paus.* IV. 5; Diod. XI. 45. 1-7; Paus. III. 17. 7-9; Themistokles'in (Epist. 16) Alketas'a mektubunda Pausanias'ın Kserkses'le yaptığı gizli anlaşma ve kralın kudretine erişme arzusunun, Hellespontos'taki büyük idari gücünü; ününü, servetini ve hayatını yitirmesine neden olduğunu belirtir.

⁵⁷ Them. *Epist.* 20 '*Polygnotos*'; Thuk. I. 98; 137; ayrıca bk. Corn. Nep. *Them.* II. 9. 1-4; Plut. *Them.* XXV. 2-3 XXVI. 1-2. Sardeis satrabı Pissouthnes emrindeki asker sayısının azlığından olsa gerek, Artabazos'tan güvenlik ve asayiş sağlamak amacıyla Karia'ya takviye birlikler göndermesini talep etmiş olmalıdır.

⁵⁸ Thuk. I. 135; Them. *Epist.* 2 '*Pausanias*'; Plut. *Them.* XXIII. 1-4.

etmeye geldiğini belirtti⁵⁹. Persler durumu Artabazos'a bildirdiler. Satrabın emri doğrultusunda Themistokles'i Hellespontos Phrygia'sına, büyük bir ihtimalle de Daskyleion'a götürdüler –πρὸς Ἀρτάβαζον ἐκόμιζον, ἐμέ τε ἦγον εἰς Φρύγας· ἦν γὰρ Ἀρτάβαζος ἐν Φρυγίᾳ (Them. *Epist.* 20. 131-138 'Polynotos'). Themistokles Artabazos'a, yanına gelmesinin nedenleri; kralla görüşmek istemesindeki amacı ve planları hakkında detaylı malumat vermiş; Pausanias'ta yaptığı gibi, Büyük Kral'la görüşmesine vesile olmasını istemiş olmalıdır. Olasılıkla Daskyleion satrabı Artabazos, Artakserkses'i bizzat bilgilendirdiği gibi, Themistokles'e de kralla olayları anlatan bir mektup yazmasını tavsiye etmiş olmalıdır. Thukydides'in (I. 137) söz ettiği mektubu Daskyleion satrabı Artabazos'un yanında kaleme almış olması mümkündür⁶⁰. Daskyleion satrabı Artabazos, Themistokles'e iki at; aynı sayıda hizmetli; yolculuk detayları ve erzak ihtiyacıyla ilgilenmek üzere deveyle seyahat eden on üç kişiyi vererek Susa'ya yolladı⁶¹. Ardından Themistokles Susa'ya kralın⁶² yanına gitti. Kral bu olaylardan çok sonra belirli bir süre konuk ettiği Themistokles'i Hellenlerle savaşta askeri-siyasi deneyiminden yararlanmak üzere Susa'dan Küçük Asya'ya önce Daskyleion satrabı Artabazos'un yanına gönderdi: μου ἤδη Ἀρτάβαζον ἦσσαν ἐνόμιζε

⁵⁹ Them. *Epist.* 20.131-138 'Polynotos'. Plutrakhos'un (Them. XXVI. 1-3) anlatısına istinaden, Themistokles Küçük Asya'ya vardığında Ephesos'a değil Aiolis'te Kyme'ye ayakbastı. Burada Pers kralı tarafından başına 200 *talanta* ödül koyulduğunu duyunca gizlice Aigaii (Nemrut Kalesi) bölgenin varıl ve tanınmış ailelerinden yakın dostu Nikogenes'e sığındı. Nikogenes'in yardım ve desteğiyle Themistokles Susa'ya geldi. Kralla konuşma ve görüşme fırsatını *khiliarkhos* "bin kişilik birliğin komutanı" Artabanos sayesinde elde etti. Diodoros (XI. 56. 4-8)'de Themistokles'in Küçük Asya'ya geçtiğinde hangi kente uğradığını belirtmez. Ancak bölgenin zengin ve varıl ailelerinden dostu Lysitheides sayesinde Kserkses'le temasa geçtiğini aktarır. Lysitheides, Hellas Seferi için Küçük Asya'dan geçerken kralı ve bütün Pers ordusunu ağırlamasıyla Kserkses'in dostluğuna nail oldu.

⁶⁰ Thukydides'in (I. 137) anlatısına istinaden, Themistokles Ephesos'a geldiğinde kıyıda bir Pers onu yukarı ülkeye götürdü. Burada tahta yeni çıkan Kserkses oğlu Artakserkses'e bir mektup yazdı.

⁶¹ Them. *Epist.* 20. 138-143 'Polynotos'.

⁶² Thukydides (I. 137); Lampsakos'lu Kharon (*FGrHist* III A 262 F 11) ve Corn. Nepos (Them. II. 9. 1) Kserkses'in öldüğünü ve Themistokles'in görüşmesini oğlu Artakserkses'le yaptığını aktarırlar. Bunun yanı sıra Ephoros (*FGrHist* II A 70 F 190); Dinon (*FGrHist* III C 1 690 F 13); Kleitarkhos (*FGrHist* II B 137 F 33); Herakleides (*FGrHist* III C 1 689) ve Diodoros (XI. 56. 4-8), müzakerenin Kserkses'le gerçekleştiğini belirtirler (ayrıca bk. Plut. Them. XXVII. 1). Corn. Nepos (Them. II. 9. 1)'de Themistokles Asya'ya geçtiği esnada krallığın başında Kserkses'in bulunduğu dair birçok aktarımın mevcudiyetinden haberdarım. Bu yazarlar arasından Thukydides'in "Artakserkses'in hükümdarlığı sırasında geldiği" anlatısına inanmayı tercih etmekteyim. Zira Thukydides, Themistokles'le nerdeyse aynı dönemde ve kentte yaşamıştır. Plutrakhos'a (Them. XXVII. 1) göre, zamandizinsel veriler Thukydides'in (I. 137) anlatısıyla daha iyi görünseler de, bunlar kesin güvenilir bir yoldan saptanmış değildir.

πιστὸν καὶ ἐπὶ θάλαττάν με κατέπεμπεν ἐπὶ τὴν ἐκείνου στρατηγίαν/*kral şimdi benim Artabazos'tan çok daha güvenilir olduğumu düşünüyor ve beni deniz kıyısına Artabazos'un komutanlık görevinin (στρατηγίαν) yerine gönderdi* (Them. *Epist.* 20. 192-194 '*Polygnotos*)⁶³. ἐπὶ θάλαττάν'ın *tyaiy drayahyā*= τὰ πρὸς θαλάσση ἔθνη= ἡ Δασκυλίτις σατραπεία⁶⁴ formülasyonunu anımsatmasından Artabazos'un satraplık görevinin yanı sıra Daskyleion eyalet bölgesinin komutanlık yetkisiyle de donatıldığı anlaşılmaktadır. Artakserkses'in Themistokles'i özellikle Daskyleion satrabına göndermesinin nedeni bilinmemektedir. Themistokles bu hususta herhangi bir bilgi vermemekle birlikte, kralın kendisini Daskyleion satrabından komutanlık mevkiini devralmak maksadıyla gönderdiği şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Ancak Themistokles'in Küçük Asya'ya geldiğinde Artakserkses'in kendisine verdiği kentlerin yönetimi gibi idari görevi dışında herhangi bir askeri misyon üstlendiği bilinmemektedir⁶⁵. Bilakis Themistokles Polygnotos'a mektubunda Artakserkses tarafından Hellenlere karşı sefere hazırlandığına ve ordunun komutasını şahsına bırakmayı planladığına dair iki kez bilgilendirildiğini; ancak bunu asla yapmayacağını belirtir (Them. *Epist.* 20. 208-216 '*Polygnotos*). Plutarkhos (Them. XXXI. 4-7) da Themistokles'in kralın bu buyrultusunu yerine getirmektense, intiharı seçtiğini aktarır⁶⁶. Bunun

⁶³ Diodoros (XIII. 36. 5) M.Ö. 413/412 yılında vuku bulan olaylara değinirken benzer ibareye Daskyleion satrabı Pharnabazos anlatısında yer vermektedir: Φαρνάβαζος ὁ τῶν ἐπὶ θαλάττης τόπων ἔχων τὴν στρατηγίαν/*deniz kıyısındaki bölgelerin komutanlık yetkisine sahip Pharnabazos*.

⁶⁴ Eski Persçe *tyaiy drayahyā*'ya (*deniz kıyısındakiler/kıyı kentler*) terimi, Hellence τὰ πρὸς θαλάσση ἔθνη= ἡ Δασκυλίτις σατραπεία'ya tekabül etmektedir (Olmstead 1948, 44; Schmitt 1972, 522-527; Klinkott 2005, 80).

⁶⁵ Artakserkses tarafından bölgenin yıllık geliri 500 *talanta* olan Magnesia *ad Maendrum* ekmek; Lampsakos şarap; Myous ise, yemek ihtiyacının geriye kalan kısmını gidermek amacıyla Atinalı Themistokles'e verildi. Bunun yanı sıra Perkote ve Palaiskepsis ihsan edildi (Them. *Epist.* 20. 190-204 '*Polygnotos*'; Thuk. I. 138; Corn. *Nep. Them.* II. 2-3; Diod. XI. 57. 7; Strab. XIII. I. 12 c. 587; Steph. *Byz. Ethnika s.v. Λάμψακος*= *Lampsakos*; Plut. *Them.* XXIX. 7; *FGrHist* II A 104 F 10 (5) '*Aristodemus*'). Themistokles (*Epist.* 20. 190-204 '*Polygnotos*')de kralın kendisine kıyafet ve para yerine, kraliyet mülklerinden Magnesia, Lampsakos ve Myous gibi kentler ve araziler bahsettiğini belirtir. Myous ve Magnesia'dan edinilen gelirlere yararlanırken Lampsakos'u özgür bırakıp ağır *phoros* yüklerini hafiflettiğini aktarır. Plutarkhos (Them. XXXI. 1-3) da Themistokles'in Küçük Asya'ya döndüğünde Sardeis satrabıyla yaşadığı gerginliğin akabinde Perslerin kıskançlığından korkarak seyahat etmeyi bırakıp Magnesia'ya çekildiğini; burada tam güvenlik içinde uzun süre geçirdiğini belirtir.

⁶⁶ Plutarkhos'a (Them. XXXI. 4-7) göre, Kimon'un askeri başarıları neticesinde Artakserkses Magnesia'da bulunan Themistokles'e Hellenleri dize getireceğine dair verdiği sözü hatırlayıp bu olayla derhal ilgilenmesini buyurdu. Ancak Themistokles ne Atinalılara karşı nefret duymasını sağladı ne de bu savaşta kazanacağı onur ve güç hırsına kapıldı. Belki de Kimon karşısında

yanı sıra Pers kralları, hem Kserkses hem de Artakserkses, Küçük Asya'da Kimon'la yürütülen savaşta askeri sorumluluğun büyük kısmını Artabazos'a devretmişlerdir. Dolayısıyla Themistokles'in asli görevi Daskyleion valisine Hellas savaşıyla ilgili sadece askeri istihbaratta bulunmak olsa gerektir⁶⁷.

Artabazos'un parlak edimlerinden bir diğeri ise, M.Ö. 460/459 yılında Atinalıların desteğiyle Psammetikos'un oğlu Inaros öncülüğünde çıkan Mısır'daki ayaklanmanın⁶⁸ bastırılmasında yer almasıdır. Artakserkses başlangıçta cereyan eden birkaç savaşı kaybedince Daskyleion satrabı Artabazos'a emrindeki orduyla Mısır'a gelmesini buyurmuştur⁶⁹. Artabazos, Megabazos'la birlikte 300.000'den fazla süvari ve piyadeden meydana gelen büyük bir ordunun komutanlığını üstlenmiştir (Diod. XI. 74. 6; 75. 1-4). Kıbrıs, Fenike ve Kilikia'dan toplanan 300 *trieres*'le Memphis'te cereyan eden savaşta Inaros yakalanarak kazığa vurulurken Atina ordusundan ancak birkaç kişi Libya'yı aşarak Kyrene'ye ulaşabilmiş; donanma gemilerinden ise, pek azı kurtulabilmiştir⁷⁰. M.Ö. 450 yılında Doğu Akdeniz'de kaybedilen Kıbrıs Adası'nı ve kıyı kentlerini egemenlik alanlarına katmak; Pers gücünü kırmak amacıyla başkomutanlık yetkisiyle donatılan Kimon'nun emrine 200 gemilik bir donanma verildi. Bu gemilerden 65 tanesi, Aşağı Mısır Kralı Amyrtaios'un isteği üzerine Mısır'a yelken açtı⁷¹. Pers birliklerine Daskyleion satrabı Artabazos ve Megabazos komuta etmekteydi. Artabazos 300 *trieres*'le Kıbrıs'ta; Megabazos ise, 300.000 kişilik bir kara ordusuyla Kilikia'da konuşlanmıştı. Kıbrıs'a çıkartma yapan Kimon, Kition kuşatma esnasında yakalandığı hastalık nedeniyle ölmesine rağmen, Atinalılar Persler karşısında büyük başarı sergilemişlerdir⁷².

Artabazos'un anımsanmaya değer diplomatik faaliyetleri arasında Kallias Antlaşması'nın önemli bir yeri vardır. M.Ö. 479-450 yılları arasında Pers

---

herhangi bir yengi kazanamayıp şu ana kadar edindiği ün ve itibarını yitirmekten korkup intiharı tercih etti.

⁶⁷ Plutarkhos (*Them.* XXX. 1) biyografisinde, Hellas sorunlarıyla ilgili görevi üzerine deniz kıyısına doğru inerken yukarı Phrygia satrabı Epiksyes'in Themistokles'e suikast düzenlediğini aktarır.

⁶⁸ Thuk. I. 104; Hdt. VII. 7; *FGrHist* III C 1 688 F 14 (36-42) '*Ktesias*'= Phot. *Bib.* 72. 40a5-41b37.

⁶⁹ Diod. XI. 74. 5; 75. 1-2; Balcer 1995, 321.

⁷⁰ Thuk. I. 109-110; Diod. XI. 77. 1-6; *FGrHist* III C 1 688 F 14 (36-42) '*Ktesias*'= Phot. *Bib.* 72. 40a5-41b37.

⁷¹ Thukydidēs (I. 112) gemilerden altmış beş; Plutarkhos (*Kim.* XVIII. 5) altmış tanesini Mısır'a gönderdiklerini aktarır.

⁷² Thuk. I. 112; Diod. XI. I. 4. 5; Corn. Nep. *Kim.* V. 2. 2; *FGrHist* II A 104 F 13 '*Aristodemos*'; *FGrHist* III B 325 F 23 '*Phanodemos*'= Plut. *Kim.* XVIII. 1-7; XIX. 1; *Per.* X. 7.

imparatorluğunun Hellas ve Küçük Asya'da ardı ardına gelen yenilgileri üzerine M.Ö. 449/448 yılında⁷³ Atinalılar ile Persler barış müzakerelerine başladılar. Artakserkses Daskyleion satrabı Artabazos ile Megabyzos'u anlaşma teklif etmek ve koşullarını görüşmek üzerine Atina'ya gönderdi⁷⁴. Uzlaşmaya sıcak bakan Atinalılar başlarında Hipponikos oğlu Kallias'ın bulunduğu tam yetkiyle donatılmış elçileri krala gönderdiler. Ön görüşmeler Kimon öldükten sonra yerine komutan seçilen ve söz konusu pakta adını veren Kallias vasıtasıyla Kıbrıs ya da Susa'da yapılmış olsa gerektir. Bazı antikçağ ve günümüz yazarlarınca imzalandığına şüpheyle yaklaşılan⁷⁵ Kallias Barışı'yla M.Ö. 490 yılında başlayan Pers-Hellen savaşlarının, yaklaşık yarım yüzyıl sonra, ortak mütareke uyarınca kısa bir süreliğine son bulduğu

⁷³ Bu paktın imzalandığı zamandizini tartışma konusudur. Herodotos'un (VII. 151) Kallias'ın Atina elçisi olarak Artakserkses'e gidişine değindiği pasajından ötürü Kıbrıs'taki Salamis Savaşı'ndan sonra, M.Ö. 449/448 yıllarında, yapıldığı iddia edilmektedir (ayrıca bk. Meister 1982, 23 dn. 48). Herodotos (VII. 151) aynı şekilde Kallias'la eş zamanda Argos'lu elçilerin de kralın huzuruna çıktığını belirtir. Argos'lu elçiler Artakserkses'e babası Kserkses'le imzaladıkları müttefiklik antlaşmasının geçerliliğini sürdürüp sürdürmediğini sormaktadırlar. K. Meister (1982, 23 vd.) Argos'luların kralı böyle bir nedenle ziyaret etmelerini, Artakserkses'in tahta çıktığı M.Ö. 465/464 yılına tarihler. Zira Argos'lular yönetim değişikliği nedeniyle böyle bir soruyu sorma ihtiyacı duymuş olmalıdırlar. Bu barışın M.Ö. 464 ile 449/448 yıllarına tarihlenmesine ilişkin bk. Walsh 1981, 31-63; 57 vd.; Badian 1987, 1-39; 1993, 1-72. Konuya ilişkin ayrıca bk. Holladay 1986, 503 vd.; Powell 2001, 49-54; Arslan 2010, 98 dn. 338.

⁷⁴ Diodoros'un (XII. IV. 4-5) anlatısına istinaden, Artakserkses Kıbrıs'ta çeşitli aksilikleri öğrendikten sonra dostlarıyla savaş ve Hellenlerle yapılacak barışın getiri-götürüsünü müzakere etti. Kıbrıs'taki satrap ve komutanları yazarak olası anlaşma koşulları hususunda bilgilendirdi. Artabazos ve Megabyzos'u Atina'ya antlaşmayı görüşmek üzere gönderdi.

⁷⁵ Plutarkhos (*Kim.* XIII. 5)'de Kallisthenes'in (*FGrHist* II B 124 F 16) Perslerin kendileri açısından böylesine ağır koşullar içeren bir anlaşma imzalamayacaklarını iddia ettiğini aktarır (ayrıca bk. Harpok. *lex.* 66; *FGrHist* II B 115 F 154 '*Theopompos*'). Plutarkhos (*Kim.* XIII. 6) Kallisthenes'in bu iddiasına karşın Krateros'un (*FGrHist* III B 342 F 13) antlaşma metinlerini topladığı ve söz konusu barışa ilişkin belgelerden yola çıkarak, gerçekten de Kallias Barışı'nın yapıldığını öne sürmüştür. Ayrıca Atinalılar bu anlaşma anısına bir Barış Sunağı inşa ettiklerini; Kallias'a ise, yaptığı başarılı elçilikten ötürü onurlar bahsettiklerini aktarır (ayrıca bk. Suda κ. 214 s.v. <Καλλίας= *Kallias*>). Pausanias (I. 8. 2) Artakserkses ile Hellenler arasında pakta gerçekleştiren Kallias'ın heykelinin dikildiğini belirtir.

Modern yazarlarca bu paktın asılsızlığını düşündüren Thukydides'in sessizliği; barış şartları ve tarihlenmesiyle ilgili kaynakların çelişkili beyanları; Pers kralının Küçük Asya kentlerinin bağımsızlığını/ özerkliğini kabul etme ihtimalinin düşüklüğü; Theopompos'un anlaşmanın Attika değil Ion lehçesiyle yazıldığı ve Atinalıların (Artakserkses yerine) Dareios'la anlaşma yaptıkları ifadeleri gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilişkin modern tartışmalar ve detaylı literatür analizi için bk. Mattingly 1965, 273 vdd.; Murison 1971, 12 vdd.; Walsh 1981, 31 vdd.; Fornara 1983, 97-100 n° 95; Meiggs 1984, 129 vd.; 487 vdd.; Badian 1987, 1-39; Bosworth 1990, 1-13; Cawkwell 1997, 115-130; Arslan 2010, 98 dn. 339.

varsayılmaktadır. Bu anlaşmayla Persler Küçük Asya'nın batı sahillerindeki egemenliklerinden vazgeçmişlerdir. Bundan böyle imparatorluğun kuzeybatı sınırındaki statüko kesinleşmiş; Atina da doğuya müdahale etme girişimlerini bırakmıştır.

Sonuç olarak *dynastes*'lik ataması Daskyleion'da eyaletin kuruluşundan itibaren uygulanmaya çalışılsa da, Artabazos'a kadar başarılı olamamıştır. Artabazos Plataia Savaşı, Mısır Ayaklanması gibi askeri hizmetlerinin; Pers krallarıyla Pausanias ve Themistokles arasında sağladığı bağlaşıklık ile Kallias Barışı'nda üstlendiği elçilik görevindeki diplomatik başarılarının; ayrıca krala sonsuz sadakat ve bağlılığının karşılığında kral tarafından Daskyleion satraplığının idaresinin Pharnakes hanedanlığına intikal ettirilmesi suretiyle ödüllendirilmiştir. *Dynastes*'lik atamasının en erken Daskyleion satraplığında görülmesi ve başarılı şekilde işlemesi nedeniyle Daskyleion model alınarak Karia ile olasılıkla Kappadokia eyaletinde de bu sistem uygulanmış olsa gerektir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Ael. Var. Claudius Aelianus, *Varia Historia: Historical Miscellany*, translation by N. G. Wilson. Cambridge, Mass.-London 1997.
- Aiskh. Pers. Aiskhylos, *Persai: Aeschylus*, translation by H. W. Smyth. Cambridge, Mass.-London, 1926.
- Aristot. pol. Aristoteles, *Politica: Politics*, translation by H. Rackham, vol. XXI. Cambridge, Mass.-London 2005.
- Arr. anab. Arrianus, *Anabasis: Arrian*, translation by P. A. Brunt, I-II. Cambridge, Mass.-London 1976-1983.
- AMI *Archaeologische Mitteilungen aus Iran*, Berlin.
- App. Mithr. Appianus, *Mithridateios: Appian's Roman History*, translation by H. White, vol. I-IV. Cambridge, Mass.-London 1912-1913.
- Arslan 2007 Arslan, M., *Mithradates VI. Eupator, Dionysos: Roma'nın En Büyük Düşmanı*, İstanbul.
- Arslan 2009 Arslan, M., "Pausanias'ın Byzantion Hakimiyeti ve Komplo Teorisi", *Şurada: Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World. Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in the honour of Nezahat Baydur*, Ed. O. Tekin. İstanbul, 2009, 51-63.
- Arslan 2010 Arslan, M., *İstanbul'un Antikçağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler*, İstanbul.
- Asher – Lloyd – Corcella 2007 Asher, A. – A. Lloyd – A. Corcella, *A Commentary on Herodotus Books I-IV*, Oxford.
- Ath. Deip. Athenaios, *Deipnosophisticarum Epitome: The Deipnosophistis*, translation by C. B. Gulick, vol. I-VII. Cambridge, Mass.-London 1927-1999.
- Badian 1987 Badian, E., "The Peace of Callias", *JHS* CVII, 1987, 1-39.
- Balcer 1993 Balcer, J. M., "The Ancient Persian satrapies and satraps in Western Anatolia", *AMI* 26, 81-90.
- Balcer 1995 Balcer, J. M., *The Persian Conquest of the Greeks 545-450 B.C.* Konstanz.
- BCH *Bulletin de Correspondance Hellénique*, Paris, Athènes.
- Briant 2002 P. Briant, *Histoire de l'Empire perse*, Paris 1996: *Çeviri: From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*, translated by P. T. Daniels, Winona Lake, Indiana Eisenbrauns.
- Bosworth 1990 Bosworth, A. B., "Plutarch, Callisthenes and the Peace of Callias", *JHS* 110, 1-13.
- CAH *The Cambridge Ancient History*, Ed. J. B. Bury – S. A. Cook. I-XII, Cambridge, London, 1923-1996.

- Cawkwell 1997 Cawkwell, G. L., "The Peace between Athens and Persia", *Phoenix* 51, 115-130.
- Chaumont 1990 Chaumont, M. L., "Un nouveau gouverneur de Sardes à l'époque achéménide d'après une inscription récemment découverte", *Syria* 57/3, 579-608.
- Chiron Chiron. *Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphie des Deutschen Archäologischen Instituts*, München, Beck.
- Corn. Nep. Cornelius Nepos: Arist. (= Aristides) Dat. (= Datames) Kim. (= Kimon) Paus. (= Pausanias) Them. (= Themistokles) *On the Great Generals of Foreign Nations* (translation by J. C. Rolfe. Cambridge, Mass.-London 1966.
- Curt. Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis: Quintus Curtius Rufus*, translation by J. C. Rolfe. Cambridge, Mass.-London 1946.
- Dandamaev 1989 Dandamaev, M. A., *A Political History of the Achaemenid Empire*, Çevir. W. J. Vogelsang. Leiden.
- DB Dareios Behistan-Bisutun yazıtı.
- Diod. Diodorus Siculus, *Bibliothèque Historique: Diodorus of Sicily*, translation by R. M. Geer. London, New York 1947.
- Diog. Laert. Diogenes Laertios: *Lives of Eminent Philosophers*, translation by R. D. Hicks, vol. I-II. Cambridge, Mass.-London 1935-2005
- Dion. Hal. Ant. Dionysios Halikarnasseos, *Antiquitates Romanae: The Roman Antiquities of Dionysius of Halicarnassus*, translation by E. Cary. I-IV. Cambridge, Mass.-London 1937-1950.
- Facella 2009 Facella, M., "Darius and the Achaemenids in Commagene", *Şurada: Organisation des pouvoirs et contacts culturels dans les pays de l'empire achéménide*, Ed. P. Briant-M. Chauveau, Paris, 379-409.
- FGrHist *Die Fragmente der griechischen Historiker*, Ed. F. Jacoby. I-XV. Berlin-Leiden, 1923-1958.
- Flor. epit. Annii Florus, *L. Annaei Flori Epitoma De Tito Livio Bellorum Omnium Annorum DCC Libri II: Lucius Annaeus Florus The Two Books of the Epitome*, Extracted from Titus Livius, of *All the Wars of Seven Hundred Years*, translation by E. S. Foster. London, New York 1929.
- Fornara 1983 Fornara, C. W., *Archaic Times to the end of the Peloponnesian War*, Edited and translated by C. W. Fornara, Cambridge.
- Frontin. strat. Sextus Iulius Frontinus, *Strategematon: The Strategems and the Aqueducts of Rome*, translation by C. E. Ennett. London, New York 1925.
- Gomme 1971 Gomme, A. W., *A Historical Commentary on Thucydides*, Oxford, vol. I.

- Hallock 1969 Hallock, R. T., *Persepolis Fortification Tablets*, Chicago.
- Hammond 2006 Hammond, N. G. L., "The Expedition of Datis and Artaphernes", *CAH IV*, 491-517. 'The expedition of Xerxes', 2006⁶, 518-526.
- Harpok. lex. Harpokration, *Lexicon in decem oratores Atticos: Harpokration, Lexicon in decem oratores Atticos*, Ed. W. Dindorf, *Harpocratonis lexicon in decem oratores Atticos*, vol. I. Oxford: Oxford University Press, 1853 (repr. Groningen: Bouma, 1969): 1-310.
- Hdt. Herodotos, *Historiae: Herodotus*, translation by A. D. Godley I-IV. London, New York 1975.
Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çev.: M. Ökmen-A. Erhat, İstanbul 1991.
- Historia *Zeitschrift für alte Geschichte; Revue d' Histoire Ancienne; Journal of Ancient History; Rivista di Storia Antiyak*, Stuttgart.
- Holladay 1986 Holladay, A. J., "The Détende of Kallias?", *Historia* 35, 503-507.
- Hornblower 2003 Hornblower, S., *A Commentary on Thucydides*, vol. I, I-III, Oxford.
- How – Wells 1975 How, W. W. – Wells, J., *A Commentary on Herodotus*, I-II, Oxford.
- IG *Inscriptiones Graecae, consilio et auctoritate Academiae Litterarum Borussicae ed. maior: I-IV., VII., IX., XI., XII., XIV*, Berlin 1873-1939.
- I.Magnesia *Die Inschriften von Magnesia am Meander*, Ed. O. Kern, Berlin, 1900.
- Iust. Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi: Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, translation by J. C. Yardley. With introduction and explanatory notes by R. Develin. Atlanta, GA 1994.
- Kent 1953 Kent, R. G., *Old Persian*, New Haven.
- Klinkott 2005 Klinkott, H., *Der Satrap ein Achaimenidischer Amtsträger und seine Handlungsspielräume*, Frankfurt.
- Ksen. Anab. Ksenophon, *Anabasis: Anabasis*, translation by C. L. Brownson I-VII. Cambridge, Mass.-London 1968.
- Ksen. Kyr. Ksenophon, *Kyropaedia: Cyropaedia*, Ed. E. C. Marchant, *Xenophontis opera omnia*, vol. 4. Oxford: Clarendon Press, 1910 (repr. 1970).
- Ksen. Hell. Ksenophon, *Hellenika: Hellenica*, translation by C. L. Brownson – O. J. Todd I-III. London, New York 1961.
- Kuhrt 2007a Kuhrt, A., *The Persian Empire. A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, I-II vols, London: Routledge.
- Kuhrt 2007b Kuhrt, A., *The Ancient Near East c. 3000–330 BC*, vol. I-II, London 1995.

- Llewellyn – Robson 2010
Llewellyn, L. – J. Robson, *Ctesias History of Persia Tales of the Orient*, London and New York.
- Loomis 1990
Loomis, W. T., “Pausanias, Byzantion and the Formation of the Delian League: A Chronological Note”, *Historia* 39, 487-492.
- Mattingly 1965
Mattingly, H. B., “The Peace of Kallias”, *Historia* 14, 273-281.
- Meiggs 1984
Meiggs, R., *The Athenian Empire*, Oxford.
- Meister 1982
Meister, K., *Die Ungeschichtlichkeit des Kalliasfriedens und deren historische Folgen*, Wiesbaden.
- Murison 1971
Murison, C. L., “The Peace of Callias: Its Historical Context”, *Phoenix* 25, 1971, 12-31.
- OGIS
Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae, Ed. W. Dittenberger, I-II. Leipzig.
- Olmstead 1948
Olmstead, A. T., *History of the Persian Empire*, Chicago: Illinois.
- Paus.
Pausanias, *Periegesis tes Hellados: Pausanian Description of Greece*, translation by W. H. Jones, I-V. London, New York 1918-1935.
- Plat. Leg.
Platon, *Leges: Plato, Plato in Twelve Volumes*, vols. 10 & 11, translated by R. G. Bury. Cambridge, Mass.-London 1967 & 1968.
- Petit 1988
Petit, T., “A propos des «satrapies» ionienne et carienne”, *BCH* 112, 307-322.
- Petit 1990
Petit, T., *Satrapes et satrapies dans l’empire achéménide de Cyrus le Grand à Xerxés Ier (Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres de l’Université de Liège, faskül 254)*, Paris.
- Phoenix
The Phoenix: The Journal of the Classical Association of Canada, Toronto.
- Phot. Bib.
Photios, *Bibliotheka: Photios, Bibliotheka*, Ed. R. Henry, Paris 1971.
Photius, *The Bibliotheka, A selection translated with notes by N. G. Wilson*. London 2002.
- Plut.
Plutarkhos, *Bioi Paralleloi: Arist. (=Aristeides) Artaks. (=Artakserkses) Flam. (= Flaminius) Kim. (= Kimon) Them. (= Themistokles) Plutarch’s Lives*, translation by B. Perrin, Cambridge, Mass.-London, vols I 2005⁹, II 2001⁸, III 2001⁹, IV 2000⁷, V 2004⁶, VI 2001⁷, VII 1999⁹, VIII 1989⁹, IX 2002⁷, X 2000⁶, XI 2002⁷.
- Plut. mor.
Plutarkhos, *Moralia: Plutarch’s Moralia*, translation by F. C. Babbitt – W. C. Helmbold, I-XIV. London, New York 1928-1967.
- Polyain. strat.
Polyainos, *Strategemata: Strategemata*, Ed. E. Woelfflin – J. Melber, *Polyaeni strategematon libri viii*. Leipzig: Teubner, 1887 (repr. Stuttgart: 1970): 2-301, 305-425.
- Polyb.
Polybios, *Historiai: The Histories*, translation by W. R. Paton, I-VI. Cambridge, Mass.-London 1922.

- Powell 2001 Powell, C. A., *Athens and Sparta: Construction Greek Political and Social History from 478 B.C*, London.
- Rhodes 1970 Rhodes, P. J., "Thucydides on Pausanias and Themistocles", *Historia* 19, 387-400.
- Schol. Ael. Arist. Scholia in Aelium Aristeides: Scholia in Aelium Aristidem (scholia vetera), Ed. W. Dindorf, Aristides, vol. 3. Leipzig: Reimer, 1829 (repr. Hildesheim: Olms, 1964): 1-734.
- SEG Supplementum Epigraphicum Graecum, 1-25 Leiden 1923; 26-7 Alphen 1979-80; 28 vd. Amsterdam 1982-.
- Schmitt 1996 Schmitt, R., "Bemerkungen zu dem sog. Gadatas-Brief", *ZPE* 112, 95-101.
- Shepherd 2010 Shepherd, W., *SALAMIS 480 BC: The naval campaign that saved Greece*, Osprey Publishing; Oxford 2010.
- Steph. Byz. Ethnika Stephanos Byzantios, *Ethnika: Stephani Byzantii, Ethnikon*, Ed. A. Westermann. Lipsae 1839.
- Strab. Strabon, *Geographika: The Geography of Strabo*, translation by H. L. Jones, I-VIII. London, New York 1917-1932.
- Suda Suda-Suidas, *Suidae Lexicon: Suidae Lexicon*, Ed. A. Adler, I-IV, Leipzig-Teubner 1928-1971.
- Şahin 1998 Şahin, S., "Nemrut Dağ Tapınak Mezarındaki Büyük Kült Yazıtı Çevirisi", *Şurada: Tanrılar Dağı Nemrut: Mountain of the Gods*. Ed. N. Başgelen. İstanbul, 1998, 31-35.
- Tac. ann. Tacitus, *Annales: The Annals*, translation by J. Jackson. Cambridge, Mass.-London 1969.
- Them. Epist. Themistoclis Epistulae: *Epistolographi Graeci*, Ed. R. Hercher. Paris: Didot, 1873 (repr. Amsterdam: Hakkert, 1965): 741-762.
- Ancient Greek Literary Letters: Selections in translation P. A. Rosenmeyer, London, New York 2006.
- Thuk. Thukydides: *Peloponnes Savaşı* (Çev. T. Gökçöl), İstanbul 1976.
- Wallinga 2005 Wallinga, H. T., *Xerxes' Greek Adventure the Naval Perspective*, Leiden: Boston.
- Walsh 1981 Walsh, J., "The Authenticity and the Dates of the Peace of Callias and the Congress Decree", *Chiron* 11, 1981, 31-63.
- Weiskopf 1989 Weiskopf, M., The So-Called "Great Satraps' Revolt," 366-360 B.C., *Historia Einzelschriften* 63, Stuttgart.
- Wiesehöfer 2003 Wiesehöfer, J., *Antik Pers Tarihi* (Çev. M. A. İnci), İstanbul.
- Zonar. epit. hist. Zonarae, *Epitome historiarum: Ioannis Zonarae epitome historiarum*, vol 3, Ed. L. Dindorf. Leipzig: Teubner 1868.
- ZPE *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bonn.

